

СИЛАБУС

навчальної
дисципліни

ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

КАФЕДРА
ПРАВА, ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма
Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-
професійної програми
Дні занять
Мова викладання
Консультації

Викладач

Контакти

бакалавр
08 Право
081 Право
Право
3
3 рік, V I семестр
вибіркова

згідно з розкладом
українська
щопонеділка 13.00-14.00 (210 кабінет, з
можливістю дистанційної роботи на
платформах ZOOM та Google-class).
Доктор філософських наук, професор
Чорний Олександр Олексійович
E-mail: o.chornyi75@gmail.com
М.т. 066 566 45 32

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	3
2. Мета і завдання дисциплін “Етика та естетика”.....	4
3. Навчально-тематичний план вивчення дисциплін ..	12
4. Зміст дисциплін по темах.	13
5. План лекцій для студентів.....	17
6. Плани семінарських занять.....	21
7. Рекомендації та завдання до самостійної роботи студентів	24
8. Практичні завдання та тести для контролю знань...	28
9. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт для студентів.....	35
10. Питання для підготовки до заліку.....	39
11. Короткий термінологічний словник.....	40
12. Список рекомендованої літератури.....	47

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Етика та естетика є філософськими дисциплінами, вони на протязі багатьох століть грають важливу роль у етичному та естетичному вихованні молодого людини, формуванні естетичного смаку студентів – майбутніх юристів, правознавців. Адже їх праця пов'язана з сутнісними потребами суспільства в людях високого морального гатунку, які будуть нести в маси етичні та естетичні цінності котрі співпадають з інтересами великої кількості людей ХХІ століття. Саме в наш час, розвитку ринкових відносин та утвердження принципів правової демократії, вимагається особливе ставлення до моралі, етики правового спілкування, точність в естетичних висновках, культура мислення, прийняття правильного морально-етичного рішення та етико-естетичний підхід до аналізу суспільно-правових явищ. Сьогодні навіть не значна нормативно-етична, або естетична помилка юриста може привести до негативних наслідків.

Етика та естетика розширюють духовні обрії людини, утверджують і розвивають культуру мислення і дискусій, стимулюють моральну творчість людини, сприяють критичному мисленню. Саме тому етика та естетика виконують цілий ряд соціальних функцій: пізнавально-евристичну, світоглядну, нормативно-мислительну, ідеологічно-оціночну, пропедевтико-виховну, інформаційну, котрі підвищують культуру мислення майбутнього бакалавра права, рівень його освіченості і професійної кваліфікації.

Даний навчально-методичний комплекс підготовлено з таким розрахунком, щоб максимально полегшити засвоєння програми з дисциплін “Етика та естетика”. Він допоможе студентам глибше засвоїти етичну та естетичну науку, організувати свою роботу з оволодіння системою знань з етики та естетики, які широко використовуються в практичній роботі для вирішення життєвих проблем людей.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА»

Основна мета курсу «Етика та естетика» - розвинути у здобувачів вищої освіти спеціальності 081-право, високу гуманістичну мораль і поведінку, сприяти духовному збагаченню молодшої людини, виробити саму здатність до етичної та естетичної діяльності, ввести молодих людей у світ головних етико-естетичних принципів і понять, озброїти їх теоретичними знаннями про етичний та естетичний досвід людства.

Завдання курсу: глибоке оволодіння знаннями, які допомагають в процесі навчання, творчого аналізу та мислення усунути все антигуманне, псевдо-етичне, вульгарне, неестетичне, аморальне, неясне, суперечливе та безсоромне. Навчитися ефективно використовувати етичні категорії моральної свідомості (добро і зло) та естетичні категорії (прекрасне, трагічне, комічне) на практиці, в процесі міркування, прийняття рішень, спілкування, суперечок, вирішення конфліктів.

Силабус включає в себе всі основні теми курсів класичних етики та естетики, викладених в стислій формі.

Силабус передбачає послідовне ознайомлення з предметом етики та естетики як науки, історією етики та естетики, основними категоріями моральної свідомості, принципами і законами художньої творчості, правильного етичного мислення, розкриття змісту основних форм та видів мистецтва, естетичної специфіки літературної творчості. Для цього відводяться відповідні теми. У першій темі з'ясовується предмет етики, органічна єдність етичного виховання і моралі як орієнтиру сучасної етичної науки, складність ідеалів та цінностей сучасного життя. Друга - розкриває історію етики, яка зародилася і розвивалася в лоні філософії. Під етикою розуміли (і розуміють) передусім вдачу, характер, звичку або мораль.

Третя тема досліджує етику ділового спілкування, як галузь етичної науки, її завдання, причини та класифікацію. Особливості ділової розмови та її етапи. Можливі помилки при веденні переговорів та шляхи їх уникнення. Вона є однією з найпростіших і разом з тим досить складною формою узгодження з партнером принципових питань. Адже ділове спілкування несе в собі інформацію про людину її мораль, вказує на її істотні ознаки, властивості, зв'язки, відношення до інших людей тощо.

Четверта тема “Історичний розвиток етикету й сучасність” – охоплює основні проблеми первісних форм регуляції людської поведінки, мораль і право, політику і етику. Аналізує спілкування як ознаку людської моральності, розкриває парадигму спілкування в сучасній культурі.

П'ята тема “Становлення естетики як науки” – висвітлює специфіку естетичного процесу, роль естетики як науки про становлення й розвиток чуттєвої культури людини. Розглядає предмет естетики, еволюцію поглядів на сутність “естетичного”. Показує практичне застосування знань з естетики в сучасній системі гуманітарного знання. Роз'яснює задачі які стоять перед естетикою і обґрунтовує їх методологічне значення.

Шоста тема “Історія естетичних уявлень” – показує основні етапи розвитку західноєвропейської естетичної думки. Досліджує значення естетичних уявлень Стародавньої Греції, естетичні теорії досократиків, піфагорійців, моральний імператив Сократа, естетичні теорії Платона, Арістотеля та інших. Розглядає естетичні теорії середньовіччя. Висвітлює історію естетики періоду Відродження і гуманізму. Естетику епохи класицизму. Естетику епохи Просвітництва. Німецьку естетику кінця XVIII – XIX ст.

Сьома тема “Структура естетичної свідомості” – розглядає поняття естетичного широко, неоднозначно, показуючи сутність і місце естетики в системі наукових знань. Досліджує естетичні “властивості й відношення”. Взаємозв'язок естетичної та моральної форми свідомості. Складність і різноманітність естетичних оцінок. Естетичні погляди як

сукупність ідей, думок і суджень про естетичне в дійсності та мистецтві.

Восьма тема “Естетичні категорії” – включає в себе загальні правила та вимоги до систематизації естетичних категорій. Категорії філософські та естетичні. Основу і природу прекрасного. Прекрасне та естетичний ідеал. Гармонію і досконалість як основи прекрасного. Піднесене і низьке та їх роль в природі та історії естетичної думки. Трагічне й жахливе в житті та мистецтві. Комічне і смішне в історії естетичної думки. Розмаїтість форм комічного (сатира, гумор, іронія, сарказм, дотепність). Розглядається діалектичний взаємозв'язок різних естетичних категорій.

Дев'ята тема “Українська та слов'янська естетичні думки та їх роль в сучасному світі” – розглядає пам'ятки мистецтва Київської Русі як носії естетичної свідомості, котрі заклали підвалини архетипів національної художньої свідомості та вплинули на формування базових рис національної ментальності. Українську естетичну думку ХІХ ст., творчість П.Куліша, Т.Шевченка, М.Костомарова, Л.Українки, І.Франка, М.Коцюбинського, А.Потебні та інших. Естетичну думку Росії ХІХ ст., творчість О.Галича, Н.Надеждіна, В.Белінського, М.Чернишевського, Д.Писарева, В.Сологуба, В.Соловйова, Л.Толстого, Ф.Достаєвського та інших. Слов'янську та українську естетичні думки ХХ ст. Естетику символізму і декадентства Д.Мережковського, З.Гіппіус, К.Бальмонта та ін. Футуризм Д.Бурлюка, В.Хлебнікова, В.Маяковського та ін. Філософію свободи М.Бердяєва. Філософську антропологію М.Бахтіна. Питання теорії та психології творчості В.Лезіна. Естетичні ідеї А.Веселовського, Д.Антоновича, Д.Овсяннико-Куликовського, А.Потебні, Д.Чижевського, І.Крип'якевича. Досліджує долю і роль естетичних теорій слов'ян у минулому і сучасному та сучасні модифікації, які створюються на основі творчих досягнень наших геніальних мислителів.

Десята тема “Етика й естетика в структурі сучасної культури” вимагає творчого підходу, переборення стереотипу і догматизму, забезпечує широкі можливості для тіснішого

зв'язку курсу етики та естетики з профілем вузу чи факультету з врахуванням новітніх досягнень сучасної науки. В ній коротко висвітлюється поняття етичної та естетичної культури. Естетична культура висвітлюється як одна із суттєвих та універсальних властивостей людини. Увага зосереджується на сучасних: мистецтві, архітектурі, театру, кіно, музиці, живопису, скульптурі, літературі. Розглядається сутність упровадження етичних та естетичних основ в матеріальне життя сучасного суспільства. Специфічний наголос зроблено на сучасний побут та етичну і естетичну культуру людини.

Курс етики та естетики є цілісною науковою системою, який має свою внутрішню логічну структуру де всі проблеми органічно взаємопов'язані і дають можливість здобувачам вищої освіти засвоїти запропонований матеріал.

Зміст дисципліни реалізується у трьох блоках – теоретичному, практичному та блоці самостійної роботи. Теоретичний блок складається з десяти органічно пов'язаних тем. Практичний блок та розділ самостійної роботи включають теми, передбачені для вивчення на семінарських заняттях, підготовку рефератів та їх захист, виконання письмових контрольних робіт, індивідуальну роботу студентів над першоджерелами та іншою літературою. Крім того, надається повний список рекомендованої літератури, вивчення якої допоможе розширити та поглибити знання з курсу “Етика та естетика”.

Вимоги до знань та умінь:

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Етика та естетика” студенти повинні:

Знати:

- Основні принципи і методологічні основи етико-естетичних досліджень;
- Історію етичних та естетичних вчень; ;
- Історичний розвиток етики й естетики, місце моделей етико-естетичного знання в структурі гуманітарних наук минулого й сучасності;

- Головні проблеми теорії моралі: функції, структуру, антиномії, властивості;
- Структуру культурної поведінки, свободу дії і вчинків особи;
- Основні механізми впливу етико-естетичних цінностей на виховання особистісних якостей людини в сучасній культурі;
- Зміст та загальну характеристику професійно-моральної культури праці, підприємництва і управління;
- Особливості естетичної свідомості;
- Сутність творчого характеру мистецтва;
- Основні естетичні категорії;
- Особливості використання етичних та естетичних знань в різних професіях;
- Особливості функціонування філософсько-методологічного апарату й понятійної термінології в обох науках.

Уміти:

- Розкривати зміст основних категорій естетики: прекрасного, трагічного, комічного;
- Аналізувати типи соціально-культурної реальності через наявну етико-естетичну спадщину всіх високо розвинутих культур і епох людської історії;
- Розпізнавати основні етико-естетичні цінності кожного періоду, вказуючи на їх особливі й універсальні характеристики;
- Оперувати сучасним теоретико-методологічним апаратом обох дисциплін для аналізу й роботи над філософсько-етичною, естетичною та мистецтвознавчою спадщиною;
- Використовувати першоджерела етико-естетичних творів при написанні контрольних робіт та рефератів;
- Використовувати етичні принципи і естетичну свідомість для аналізу конкретних ситуацій;
- Проводити естетичний аналіз побуту і етичний аналіз виробничих відносин;

- Застосовувати різні види естетичних знань про мистецтво в роботі;
- Використовувати етичне та естетичне мислення на практиці, в процесі юридичної діяльності.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Шифр згідно ОПП	Компетентності
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення аналізу та синтезу.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою.
ЗК 8	Здатність бути критичним і самокритичним
ЗК10	Здатність діяти на основі етичних міркувань.
ЗК 12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК 13	Зданість зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства.
ЗК 14	Цінування і повага різноманітності і мультикультурності.
СК 1	Здатність застосовувати знання з етики та естетики в юридичній професійній діяльності.
СК 3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями економічної теорії, економіки, ринкової економіки, фінансової системи тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Студент, який не підготував самостійну роботу, до заліку не допускається.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студент центрizmu, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Види контролю	Кіл-сть	Бали	Загал. кіл-сть балів
Робота на практичному занятті	8	5	до 40
Індивідуальне завдання (презентації)	2	5	до 10
Самостійна робота: вирішення морально-етичних проблем; робота над першоджерелами ¹	1	10	до 10
Підсумкова контрольна робота	1	15	до 15
Усього			до 75
Залік:			до 25
Разом:			до 100

¹ Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до заліку. Студент, який не виконав самостійну роботу до заліку не допускається.

НАВЧАЛЬНО – ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Загаль-ний обсяг годин	Аудиторні заняття		Кон-сультатії	Самос-тійна робота
			Лекції	Прак-тичні		
1	2	3	4	5	6	7
1.	Етика як вчення про мораль	10	2	2	1	5
2.	Історія етичних вчень.	10	2	2		6
3.	Етика ділового спілкування.	10	2	2		6
4.	Історичний розвиток етикету й сучасність.	7	1	1		5
5.	Становлення естетики як науки.	10	2	2	1	5
6.	Історія естетичних уявлень.	7	1	1		5
7.	Структура естетичної свідомості.	8	2	1		5
8.	Естетичні категорії.	8	2	1		5
9.	Українська та слов'янська естетичні думки та їх роль в сучасному світі.	10	2	2		6
10.	Етика й естетика в структурі сучасної культури.	10	2	2		6
	Всього	90	18	16	2	54

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ПО ТЕМАХ

ЕТИКА

Тема 1. Етика як вчення про мораль.

Актуальність моралі, її роль і значення в духовних пошуках особистості, становленні її ідеалів, цінностей, світогляду. Етимологія визначальних понять етики. Етика як філософська наука. Завдання курсу етики. Особливості вияву. Універсальний характер функціонування моралі. Суспільний характер моралі. Визначення моралі, основні особливості.

Тема 2. Історія етичних вчень.

Періодизація історія етики. Генезис етичних поглядів в Давній Індії. Етичні погляди в Стародавньому Китаї. Давньогрецька етика. Арабо-мусульманська етика. Етична думка Візантії. Етика Київської Русі. Середньовічна етика. Етичні погляди епохи Відродження. Етика класицизму. Етичні проблеми Просвітництва. Розвиток сучасних етичних знань.

Тема 3. Етика ділового спілкування.

Особливість ділового спілкування. Етика ділового спілкування як галузь етичної науки. Завдання етики ділового спілкування.

Актуалізаторська й маніпулятивна моделі спілкування. Причини та класифікація маніпулятивних типів. Засоби подолання маніпуляції у діловому спілкуванні. Переваги актуалізаторської моделі спілкування у стосунках із діловими партнерами.

Етапи та сторони спілкування. Структура спілкування. Особливості ділової розмови, її етапи.

Тема 4. Історичний розвиток етикету і сучасність.

Історичні етапи становлення і розвитку ділового спілкування в різних країнах. Світова практика підготовки та проведення переговорів. Основні сучасні прийоми й методи ведення ділових переговорів. Позиційні торги та принципові переговори. Можливі помилки при веденні переговорів та шляхи їх уникнення. Використання некоректних прийомів нашими менеджерами і управлінцями у діловому спілкуванні та

засоби їх мінімалізації чи подолання. Відстоювання власної позиції: основні методи. Основи тактики аргументування. Спекулятивні методи аргументування та реагування на них. Зацікавленість у спілкуванні та види запитань. Узгодження з партнером принципів питань. Сучасні форми і методи запису ділової бесіди та їх етична роль. Активне й пасивне слухання. Учасники переговорів та їх функції. Сучасна делегація та дотримання нею ділового протоколу. Роль етики в міжнародній політиці.

ЕСТЕТИКА

Тема 5. Становлення естетики як науки.

Естетика - наука про становлення й розвиток чуттєвої культури людини.

Виявлення сенсу естетичного процесу, специфіки естетичного як прояву ціннісного ставлення до дійсності та художньої діяльності людини. Формування предмета естетики в межах філософського знання. Введення терміна „естетика" в умовах XVIII ст.

Естетичні проблеми як самостійна галузь теоретичного знання. Роль А.-Г. Баумгартена в утвердженні естетики як теорії чуттєвого пізнання. Динаміка розвитку уявлень про предмет естетики в умовах XX ст. Естетика та філософія: зв'язок предмета філософії та предмета естетики: історична традиція й сучасний підхід. Естетика та етика. Проблема „калокагатії" як єдності „краси" і „добра".

Теоретичні моделі співвідношення естетики та етики в історії культури. Естетика й мистецтвознавство. „Естетичний" і „мистецтвознавчий" підхід до мистецтва, його історії, теорії і видової специфіки. Естетика та психологія. Людина як об'єкт естетико-психологічного аналізу. Естетична проблематика (почуття, художня творчість, особа митця, створення і сприймання художнього твору) у контексті досягнень сучасної педагогіки та психології.

Тема 6. Історія естетичних уявлень.

Становлення перших естетичних уявлень. Давньогрецька естетика. Естетична думка у країнах Сходу: Стародавні Індія,

Китай. Арабо-мусульманська естетика. Естетика Візантії. Естетика Київської Русі. Естетика середньовіччя. Естетика Відродження. Естетика класицизму. Естетичні проблеми Просвітництва. Специфіка розвитку естетики в умовах кінця XVIII – XIX століття. Розвиток естетики в XX – XXI столітті.

Тема 7. Структура естетичної свідомості.

Естетична діяльність та естетична свідомість. Специфіка естетичного пізнання. Соціальний зміст естетичного почуття. Роль естетичного почуття у формуванні естетичних потреб. Культурно-історична форма суспільного естетичного почуття як модель індивідуального світосприйняття.

Естетичне почуття і духовний розвиток людини. Роль мистецтва в розвитку естетичного почуття. Естетичний смак як теоретична проблема. Індивідуальне та всезагальне в естетичному. Естетичний смак і особистість. Підґрунття особистого естетичного смаку. Естетичний смак і розвиток особистості. Психологічні механізми дії естетичного смаку. Художній смак, його зв'язок з естетичним. Індивідуальний смак і проблема все значущості. Соціальна й культурна обумовленість смаку.

Природа естетичного ідеалу. Чуттєва, емоційна форма естетичного ідеалу. Естетичний ідеал і діяльність людини. Естетичний ідеал як духовний орієнтир діяльності людини та суспільства. Суспільний і особистий ідеали. Значення ідеалу для духовного розвитку суспільства та людини. Два підходи в теоретичному дослідженні мистецтва: емпіричний і теоретичний. Теорії окремих видів мистецтва та історія мистецтва в структурі естетичних поглядів. Історія формування естетичної теорії. Канонічний, нормативний і загальнотеоретичний етапи розвитку естетичної теорії.

Тема 8. Естетичні категорії.

Міфологічне уявлення про гармонію. Хаос і гармонія. Етимологія понять “гармонія” і „міра”. Античні теорії гармонії. Гармонія як головна естетична категорія середньовічного світогляду. Естетика Нового часу про гармонію. Сучасне

тлумачення категорій „гармонія” і „міра”. Античні мислителі про природу краси. Краса як гармонія й доцільність.

„Золотий перетин” - античний канон краси. Моральна цінність краси. Середньовічне уявлення про красу як духовне піднесення. Ренесансне уявлення про прекрасне як єдність тілесного й духовного, природного та людського.

Естетика Нового часу про суб'єктивні основи оцінки „прекрасного”. Об'єктивність прекрасного та суб'єктивні умови можливості його виявлення. Людина як творець прекрасного. Прекрасне як довершеність. Категорія “потворне” та її історичні модифікації. Розведення вродливого та потворного в античній естетиці. Потворне як протилежне прекрасному в середньовіччі. Моральний зміст потворного. Потворне як зло і гріховне. Потворність як естетичний контраст прекрасному в мистецтві Відродження. Потворне та комічне. Естетизація потворного в модерністському мистецтві ХХ ст.

Етимологія та основний зміст понять „піднесене” і “низьке”. Зв'язок категорії „піднесене” з античною риторикою. Псевдо-Лонгін про „піднесене” як особливий духовний стан людини. “Піднесене” як безмірне в естетиці Нового часу. Історична обумовленість відтворення інтересу до категорії „піднесене” в естетиці Нового часу.

Світ мистецтва і „піднесене” як вияв художньої свободи. “Піднесене” як духовне подолання. Моральний зміст „піднесеного”. Категорія „низьке” в історії естетики. „Низьке” як сфера несвободи людства. Діалектика „піднесеного” і „низького” як діалектика свободи й несвободи. Іронія як естетичний принцип діалектики цінностей. Трансформація „піднесеного” і „низького” у різних художніх течіях і напрямках. Виникнення драматичного мистецтва.

Трагедія, комедія, драма як види драматичного мистецтва, їх особливість. Історичні форми трагічних конфліктів, способи їх розв'язання. Катарсис, його естетична дія. Особливість трагічного героя як дійової особи, що виражає субстанційне значення. Особливості трактування трагічного в художній культурі ХХ ст. Комічне і сміх. Комічне як усвідомлена свобода.

Типи комічних конфліктів. Почуття гумору як естетичне почуття, його передумови. Естетичні модифікації комічного.

Тема 9. Українська та слов'янська естетичні думки і їх роль в сучасному світі.

Методологічні проблеми вивчення історії естетичної думки в Україні. Джерелознавчі проблеми етичних ідей в академічній філософії в Україні другої половини XIX - початку XX ст. Університет Св. Володимира. Харківський університет. Ніжинський історико-філологічний інститут. Естетичні надбання Росії та України дореволюційного періоду. Праці на естетичну тематику дослідників української діаспори та російської еміграції. Естетика в “духовній аурі” російського суспільства. Естетичний поступ суспільства: його сутність і перспективи. Естетичні теорії початку XXI ст. в оцінках українських філософів.

Тема 10. Етика й естетика в структурі сучасної культури.

Проблема кризи європейської культури в гуманітарних науках середини XIX - XX ст. та її вплив на всі галузі духовного життя. Етико-естетична проблематика ведучих філософських напрямів середини XIX - початку XX ст. Протестний пафос етичного нігілізму. Теорія надлюдини Ф. Ніцше. Естетичні основи психоаналізу, герменевтики, екзистенціалізму, неотомізму, естетична практика фовізму, кубізму, футуризму, абстракціонізму, експресіонізму, сюрреалізму.

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

ЕТИКА

ТЕМА: Предмет етики, історія її становлення як науки.

1. Етика як вчення про мораль.
2. Моральні уявлення софістів, Сократа, Платона.
3. Аристотель як засновник науки етики.
4. Середньовічна й ново часова етика.
5. Моральні ідеї представників XIX - XX ст.

Література:

1. Античность как тип культуры. - М., 1988.
2. Аристотель. Никомахова етика. // Соч. в 4 т. - М., 1976 - 1983.
3. Винничук Л. Люди, нравы обычаи Древней Греции й Рима. - М., 1987.
4. Гусейнов А.А. Иррлитц Г. Краткая история этики. - М., 1987.
5. Иванов В.Г. История этики древнего мира. - СПб., 1997.
6. Стойки. Фрагменты. //Антология мировой философии: В 4 т. - М., 1972. Т. 1.-С. 519-525.
7. Сенека. Фрагменты О блаженной жизни. //Антология мировой философии: В 4т. - М., 1972.-Т. 1. С. 503-519.
8. Эпикур. Из письма к Менекею. Фрагменты. //Антология мировой философии: В 4 т. - М., 1972. - Т. 1. С.354 - 360.
9. Августин. Исповедь. - М., 1991.
10. Г.Гече Библейские истории. - М., 1989.
11. Иванов В.Г. История этики средних веков. - Л., 1984.
12. Осовская М. Рыцарь й буржуа: Исследования по истории морали. - М., 1987.
13. Хейзинга Й. Осень средневековья. - М.. 1987.
14. Гусев В.Т. Історія західноєвропейської філософії XV - XVII ст. - К., 1994.
15. Е. Роттердамський. Похвала глупоті. - К., 1993.
16. Моральна доктрина І.Канта. Етична концепція Г.Гегеля.
17. М. Вебер Протестантская этика и дух капитализма. - М., 1991.
18. Европейское просвещение и французская революция XVIII в. - М., 1988.
19. Этика Канта и современность. - Рига, 1986.

ТЕМА: Історичний розвиток ділового етикету й сучасність.

1. Історія виникнення й розвитку етикету (Єгипет, Індія, Китай, Греція та Рим).
2. Європейський етикет.
3. Сучасні вимоги етикетних відносин.

Література:

1. Венедиктова В.И. О деловой этике и этикете. - М., 1994.

2. Карнеги Д. Как приобретать друзей й оказывать влияние на людей. - К., 1989.
3. Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. - К., 2003.
4. Энциклопедия этикета. - СПб., 1997.

ЕСТЕТИКА

ТЕМА: Становлення естетики як науки, етапи її історичного розвитку.

1. Естетичні мотиви культур Давніх Індії і Китаю.
2. Становлення естетичних понять у грецькій філософії.
3. Естетика Візантії, Європейського середньовіччя та Відродження.
4. Естетика Нового часу.

Література:

1. Аристотель. Поетика. - К., 1967.
2. Борев Ю.Б. Художественные эпохи и направления в искусстве прошлого. //Эстетика. – М., 1988.
3. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли. - М., 1978.
4. Лессинг Г. Лаокоон. О границах живописи и поэзии. - М., 1957.
5. Лифшиц М.А. Поэтическая справедливость. Идея эстетического воспитания в истории общественной мысли. - М., 1993.
6. Афанасьев М.Н. Эстетика Канта. - М., 1975.
7. Гегель Г.В.Ф. Эстетика в 4 т. - М., 1969.
8. Маркс К., Энгельс Ф. Об искусстве. - М., 1983.
9. Шіллер Ф. Естетика. Мистецтво. - К., 1974.

ТЕМА: Естетика ХХ століття.

1. Естетичні основи фовізму, дадаїзму, кубізму.
2. Абстракціонізм.
3. Фугуризм.
4. Сюрреалізм.
5. Експресіонізм.

Література:

1. Андреев Л.К. Сюрреализм. - М., 1972.
2. Кандинский В.В. О духовном в искусстве. - М., 1979.

3. Крючкова В.А. Социология искусства и модернизм. - М. 1979.
4. Левчук Л. Західноєвропейська естетика ХХ століття. - К., 1997.
5. Левчук Л. Психологія: історія, теорія, мистецька практика. - К.: Либідь, 2002.

ТЕМА: Українська та слов'янська естетичні думки та їх роль в сучасному світі.

1. Методологічні проблеми вивчення історії естетичної думки в Україні.
2. Естетичні надбання України та Росії дореволюційного періоду.
3. Праці на естетичну тематику дослідників української діаспори та російської еміграції.
4. Естетичний поступ суспільства: його сутність і перспективи.
5. Естетичні теорії початку ХХІ ст. в оцінках українських філософів.

Література:

1. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття. - К., 1997.
2. Левчук Л. Психологія: історія, теорія, мистецька практика. - К.: Либідь, 2002.
3. Малахов В.А. Етика: курс лекцій. - К., 2000.
4. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли. - М., 1978.
5. Шеломенцев В.М. Этикет і сучасна культура спілкування. - К., 2003.
6. Аболина Т.Г. Исторические судьбы нравственности: философский анализ нравственной культуры. - К., 1992.
7. Библер С. Нравственность. Культура. Современность. // Этическая мысль: научно-публицистические чтения. - М., 1990.
8. Боров Ю.Б. Художественные эпохи и направления в искусстве прошлого. // Эстетика. - М., 1988.
9. Гольдентрихт С.С. О природе эстетического творчества. - М., 1977.
10. Дробницкий О.Г. Понятие морали: историко-критический очерк. - М., 1974.
11. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування. - К., 1997.

12. Иванов В.П. Человеческая деятельность - познание - искусство. - К., 1977.
13. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. - К., 1974.
14. Лифшиц М.А. Поэтическая справедливость. Идея эстетического воспитания в истории общественной мысли. - М., 1993.
15. Ціннісні орієнтації: аналіз соціально-філософських концепцій Заходу 80-90-х років. - К., 1995.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЕТИКА

Заняття №1

ТЕМА: Моральні уявлення античної культури.

1. Моральні уявлення софістів і Сократа.
2. Платонівська концепція моралі.
3. Аристотель як засновник науки етики.
4. Елліністична етика

Література:

1. Античность как тип культуры. - М., 1988.
2. Аристотель. Никомахова етика. // Соч. в 4 т. - М., 1976 - 1983.
3. Винничук Л. Люди, нравы обычаи Древней Греции и Рима. - М., 1987.
4. Гусейнов А.А. Иррлиц Г. Краткая история этики. - М., 1987.
5. Иванов В.Г. История этики древнего мира. - СПб., 1997.
6. Стоики. Фрагменты. // Антология мировой философии: В 4 т. - М., 1972. Т. 1.-С. 519-525.
7. Сенека. Фрагменты. О блаженной жизни. // Антология мировой философии: В 4т. - М., 1972.-Т. 1. С. 503-519.
8. Эпикур. Из письма к Менекею. Фрагменты. // Антология мировой философии: В 4 т. - М., 1972. - Т. 1. С.354 - 360.

Заняття № 2

ТЕМА: Середньовічна й ново часова етика.

1. Особливості моральної нормативності в Старому й Новому Заповітах.
2. Етичні доктрини середньовічної філософії.
3. Феномен італійського гуманізму та його моральний контекст.
4. Механістичний характер етики Нового часу.

Література:

1. Августин. Исповедь. - М., 1991.
2. Г.Гече Библейские истории. - М., 1989.
3. Иванов В.Г. История этики средних веков. - Л., 1984.
4. Осовская М. Рыцарь й буржуа: Исследования по истории морали. - М., 1987.
5. Хейзинг И. Осень средневековья. - М., 1987.
6. Гусев В.Т. Історія західноєвропейської філософії XV - XVII ст. - К., 1994.
7. Е. Роттердамський. Похвала глупоті. - К., 1993.

Заняття №3

ТЕМА: Концепції моралі епохи Реформації та Просвітництва.

1. Етичний зміст вчень представників реформаційного руху.
2. Моральні ідеї представників Просвітництва.
3. Моральна доктрина І.Канта. Етична концепція Е.Гегеля.

Література:

1. М. Вебер Протестантская этика и дух капитализма. - М., 1991.
2. Европейское просвещение и французская революция XVIII в. - М., 1988.
3. Этика Канта и современность. - Рига, 1986.

Заняття № 4

ТЕМА: Історичний розвиток етикету й сучасність.

1. Історія виникнення й розвитку етикету (Єгипет, Індія, Китай, Греція та Рим).
2. Європейський етикет.
3. Сучасні вимоги етикетних відносин.

Література:

1. Венедиктова В.И. О деловой этике и этикете. - М., 1994.
2. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей. - К., 1989.
3. Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. - К., 2003.
4. Энциклопедия этикета. - СПб., 1997.

ЕСТЕТИКА

Заняття № 1

ТЕМА: Естетичні основи культур Давнього світу.

1. Естетичні мотиви культури Давньої Індії.
2. Естетика в культурі Китаю.
3. Риси естетики арабо-мусульманських народів.
4. Становлення естетичних понять у грецькій філософії.
5. Мистецтво Стародавньої Греції.

Література:

1. Арістотель. Поетика. - К., 1967.
2. Боров Ю.Б. Художественные эпохи и направления в искусстве прошлого. // Эстетика. – М., 1988.
3. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли. - М., 1978.

Заняття № 2

ТЕМА: Естетика Візантії,

Європейського середньовіччя та Відродження.

1. Особливості мистецьких форм культури Візантії.
2. Середньовічна естетика Західної Європи.
3. Мистецтво Відродження.

Література:

1. Лессинг Г. Лаокоон. О границах живописи и поэзии. - М., 1957.
2. Лифшиц М.А. Поэтическая справедливость. Идея эстетического воспитания в истории общественной мысли. - М., 1993.

Заняття № 3

ТЕМА: Естетика Нового часу.

1. Характерні риси, стилістика бароко. Рококо як стилізоване бароко.
2. Особливості мистецтва Просвітництва. Класицизм.
3. Романтизм як епоха в естетиці.
4. Реалізм як тип художньої концепції світу.
5. Соціалістичний реалізм.

Література:

1. Афанасьев М.Н. Эстетика Канта. - М., 1975.
2. Гегель Г.В.Ф. Эстетика в 4 т. - М., 1969.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Об искусстве. - М., 1983.
4. Шиллер Ф. Эстетика. Мистецтво. - К., 1974.

Заняття № 4

ТЕМА: Естетика ХХ століття.

1. Естетичні основи фовізму, дадаїзму, кубізму.
2. Абстракціонізм.
3. Футуризм.
4. Сюрреалізм.
5. Експресіонізм.

Література:

1. Андреев Л.К. Сюрреализм. - М., 1972.
2. Кандинский В.В. О духовном в искусстве. - М., 1979.
3. Крючкова В.А. Социология искусства и модернизм. - М., 1979.
4. Левчук Л. Західноєвропейська естетика ХХ століття. - К., 1997.
5. Левчук Л. Психологія: історія, теорія, мистецька практика. - К.: Либідь, 2002

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Об'єктивні, всезагальні морально-етичні "істини", що існують завдяки етико-естетичному мисленню людини у дійсності безпосередньо пов'язані з суб'єктивністю та унікальністю людини, з її інтелектуальним проявом. Знання

постійно примушує працювати особисті потенції людини, силу інтелекту та духовну наснагу. Етико-естетичний потенціал залежить від того чи вдається студенту неупереджено, без заздальних відомих, в більшості випадкових, постулатів самостійно здійснювати етико-естетичний пошук, вільно осмислювати морально-світоглядні питання. Навчальною програмою передбачається, що значну частину матеріалу дисципліни з етики та естетики студенти різних форм навчання мають оволодіти самостійно, силою власних інтелектуальних зусиль.

Мета цих методичних матеріалів і полягає в тому, аби спрямувати працю студентів-правознавців, пробудити у них бажання самостійного осмислення найважливіших етичних та естетичних питань. Етико-естетична культура мислення студента, аби здійснювати потрібний пошук, повинна бути підготовлена, тренувана. Найбільш ефективним засобом для цього є набір етико-естетичних вправ, тестів, питань, проблемно-пошукових ситуацій, якій покликані активізувати розумову діяльність. Відповідь на кожні вправу, тест чи запитання формується на основі вивчення відповідних розділів підручника чи посібника, першоджерел.

Формою контролю за якістю самостійного накопичення знань з етики та естетики можуть бути реферативні праці, контрольні роботи, участь студентів у роботі на семінарських заняттях, конференціях, симпозіумах. Перелічені форми вияву ефективності самостійної роботи студентів не лише поглиблюють знання з етики та естетики та стимулюють їх потяг до подібних знань, виробляючи навички наукового пошуку, а й в цілому сприяють підвищенню загального рівня інтелектуальної, а отже й професійної підготовки юристів:

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Прослідкувати й визначити основні функції моралі в суспільстві та їх вплив на особистісний розвиток.
2. Виявити сфери взаємодії та взаємовпливів етики з іншими дисциплінами.

3. Проаналізувати етимологію та еволюцію поняття „гуманізм" у європейській культурі.
4. Показати роль проблеми спілкування в культурі Нового часу. Виявити причини її актуальності.
5. Проаналізувати основні вимоги ділової етики в трудовому колективі.
6. Підготувати повідомлення про сучасний розвиток ділової етики, етики бізнесу.
7. Ознайомитись з особливостями невербального спілкування за роботою А.Пиз „Язык жестов и телодвижений”.
8. Проаналізувати основні види й жанри мистецтва.
9. Розкрити суспільні функції естетики.
10. Виявити основні ідеї у роботі О. Баумгартена „Естетика”.
11. Прослідкувати основні етапи становлення естетичного почуття в людській культурі.
12. Показати основні тенденції розвитку європейської моди та її впливу на естетичні смаки.
13. Виявити джерела й причини формування художнього смаку.
14. Ознайомитись з існуючими естетичними теоріями кольорів.
15. Виявити ідеї піфагорійського вчення про число як основу гармонії.
16. Проаналізувати існуючі теорії „золотого перетину" у минулому й сучасності.
17. Розкрити етапи становлення театрального мистецтва в Давній Греції.
18. Прослідкувати еволюцію „кризи європейської культури" із філософського простору в етичні й естетичні теорії.
19. Аналіз робіт Ф.Ніцше „Антихристиянин”, „Генеалогія моралі”, „Так говорив Заратустра”, „По ту сторону добра и зла”.
20. Характеристика ідейних основ одного з філософських напрямів: неопозитивізму, психоаналізу, структуралізму, герменевтики, екзистенціалізму, неотомізму.
21. На основі вивчення історії моральних уявлень античності виявити загальні характерні риси означеного періоду.

22. Прослідкувати витоки виникнення й інтерпретації таких понять „евдемонізм”, „гедонізм”, „атараксія”.
23. Які з ідей елліністичної етики було взято в моральну концепцію християнства? Чому?
24. Охарактеризувати моральні цінності християнства.
25. Розкрити моральний сенс проблеми теодицеї у християнстві.
26. Виявити новизну моральних орієнтирів Нового часу.
27. Показати проблематичність моральних засад лицарства.
28. Проаналізувати моральні цінності буржуазного типу господарювання та їх вплив на подальший розвиток європейської культури.
29. Виявити причини становлення моральних доктрин утилітаризму, сенсуалізму, теорії „розумного егоїзму”.
30. Розкрити основний зміст розуміння проблеми виховання.
31. Проаналізувати спільне й відмінне між етикетом і етикою.
32. Охарактеризувати один із варіантів сучасної несвітової форми етикетних відносин. В чому його специфіка.
33. Основні вимоги етикету до ділового одягу.
34. На основі вивчення прикладів давньосхідної та античної естетики вивести загальні характерні риси й особливості обох.
35. На прикладі однієї з культур прослідкувати еволюцію жанрів мистецтва. Указати її причини.
36. Пояснити загальнокультурне значення термінів „катарсис”, „калокагатія”, „канон”, „мімесис”.
37. Дослідити вплив руху іконоборців на розвиток мистецьких форм Візантії.
38. Указати архітектурні особливості православних і католицьких храмів.
39. Аналіз роботи М. Буало „Поетичне мистецтво”.
40. Характеристика основних ідей „філософії мистецтва” Гегеля.
41. Вивчення загальної доктрини марксистської естетики.
42. Здобутки українських дослідників естетики.
43. Проаналізувати психоаналітичну теорію мистецтва Зигмунда Фрейда.

44. Охарактеризувати розвиток сучасного кіно як виду мистецтва.
45. Показати особливості розвитку дизайну та модних технологій.
46. Виявити естетичні засади сучасної реклами.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА ТЕСТИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Практичні завдання

1. Виокремте поняття етики із сукупності понять різних наук: (добро, щастя, гідність, манери, сенс життя, совість, права людини, соціальна установка, гедонізм, ідеал особи, зло).
2. Побудуйте таблицю взаємозв'язку, спілкування і спільної діяльності людей: (керівник-робітник; керівник-керівник; робітник-робітник; робітник-керівник) та знайдіть в ній етичні складові елементи.
3. Наведіть правильні, на ваш погляд, звертання до офіційних, посадових осіб, коли ви вступаєте з ними в ділові стосунки. Вкажіть при цьому мету й мотиви ділового спілкування.
4. Управлінська етика: поняття, принципи, значення, причини які можуть викликати незадоволення ваших підопічних.
5. Мораль, моральність, етика: назвіть ряд моральних норм які підлягають суспільному контролю і норми спілкування між людьми які загальноприйняті більшістю людей на землі.
6. Наведіть приклади тактичної поведінки керівника, в чому можлива безтактність у поведінці як робітника так і керівника.
7. Назвіть відомі вам з історії культури морально-психологічні методи стримання при спілкуванні своєї: симпатії, антипатії, емпатії і високої культури спілкування.
8. В чому на ваш погляд полягає проблема особистісного "Я" в умовах тотального соціального контролю моралі й норм поведінки.
9. Які на вашу думку етико-естетичні механізми найбільш доцільно застосовувати при аналізі міжособистісних стосунків в колективі та при сприйнятті людини - людиною: ідентифікація, рефлексія, стереотипізація.

- 10.** Охарактеризуйте значення зворотного зв'язку для успішного ділового спілкування між партнерами.
- 11.** Сформулюйте етичні чинники вибору засобів досягнення мети у професійній сфері, роботі менеджера, управлінця, вчителя.
- 12.** Який мовний етикет і яка мовна етикетна поведінка здатні сформувати й підтримувати людську честь і гідність.
- 13.** Виділіть лише ті слова, на вашу думку, які свідчать про порушення такту (міри) під час проведення публічного виступу керівником установи чи організації.
- 14.** Назвіть якості і особливості монологічної та діалогічної форми мови у діловому спілкуванні, означте позитивне і негативне в монології і діалозі.
- 15.** Проаналізуйте етико-естетичні особливості невербального спілкування: поза, жести, міміка, та їх вплив на людину.
- 16.** Назвіть відомі вам морально-психологічні методи етики дистанційного спілкування: телефон, телекс, факс тощо.
- 17.** В чому, на вашу думку, проявляється етикет людського спілкування у локальних комп'ютерних мережах та мережі Інтернет.
- 18.** Виділіть головні принципи та норми моральної поведінки керівника.
- 19.** В чому, на вашу думку, полягає стратегія і тактика іміджу ділової людини її моделі поведінки й тактика спілкування.
- 20.** Підготуйте план проведення актів безпосереднього спілкування: а) публічного виступу; б) наради; в) дискусії; г) переговорів.
- 21.** Напишіть план проведення актів опосередкованого спілкування: а) листи, телеграми; б) спілкування в Інтернеті; в) телефонна розмова; г) ділова документація.
- 22.** Розставте за силою впливу бар'єри у спілкуванні між керівником і підлеглими: а) інформаційні; б) індивідуально-психологічні; в) соціально-психологічні; г) мовні.
- 23.** Охарактеризуйте способи подолання бар'єрів у спілкуванні. Тактика й технології у сперечанні, переконанні тощо.

Розв'язання конфлікту самостійне та за допомогою посередників.

24. Які якості комунікантів, визначальні для іміджу керівника: а) комунікабельність; б) особистісні характеристики; в) професійні уміння й навички.

25. Виділіть українське загальнонаціональне підґрунтя етики спілкування, зокрема ділової. Чим відрізняються західна й східна моделі ділового спілкування.

Тести.

1. Виокремте хибні та застарілі твердження про етику і обґрунтуйте свою позицію:

- 1) *Етика є філософією переконання. (І.Кант)*
- 2) *Етика – це спроба надати загальної значущості деяким нашим бажанням. (Б.Рассел)*
- 3) *Етика – опертя життя, а моральна людина – це істинний громадянин життя. (Т.Манн).*
- 4) *Підвалини звичаїв людей містяться зовсім не в їхніх умоглядних принципах, а в їхніх смаках і почуттях. (К.А.Гельвецій)*

2. Виділіть з перелічених етичних вчень натуралістичні школи (напрямки) етики і поясніть свій вибір:

- 1) *Етичне вчення Епікура*
- 2) *Етика гедонізму*
- 3) *Утилітаристське вчення*
- 4) *Етика Аристотеля*
- 5) *Етика кініків*
- 6) *Етичне вчення Аристиппа*
- 7) *Етика стоїків*

3. Хто є фундатором або прибічником вказаних етичних шкіл і напрямків стародавнього світу:

- 1) *Гедонізму*
- 2) *Евдемонізму*
- 3) *Утилітаризму*
- 4) *Космологічних вчень*
- 5) *Етики як практичної філософії*

б) *Власне ідеалістичної етики*

Вибрати відповіді: Платон, Аристипп, Геракліт, Конфуцій, Епікур, Фразимах, Антифонт, Аристотель.

4. Які чесноти людини за Фомою Аквінським належать до:

- 1) *Головні чесноти*
- 2) *Богословські, найвищі*
- 3) *Найдосконаліша чеснота*

Вибрати відповідні чесноти: Віра; Справедливість; Розсудливість; Любов; Помірність; Мужність; Надія.

5. Назвати філософів Нового часу, які розробляли наведені нижче форми етичної думки:

- 1) *Етичні теорії та моральні цінності скептицизму*
- 2) *Раціоналістична етика*
- 3) *Сенсуалістична етика у варіанті натуралістичного евдемонізму*
- 4) *Сенсуалістська етика у формі пантеїстичного евдемонізму*

Вибрати імена філософів: Декарт, Спіноза, Гоббс, Шефтсбері, Руссо, Монтень, Бейль, Локк, Юм, Гельвецій.

6. Назвати українських філософів, що зробили помітний теоретичний внесок у розробку філософсько-етичної концепції “філософії серця”. (Вибрати правильні відповіді.)

- 1) *С.Гогоцький.*
- 2) *П.Ліницький.*
- 3) *Г.Сковорода.*
- 4) *П.Юркевич.*
- 5) *О.Гіляров.*
- 6) *І.Франко.*

7. Назвати філософів, які застосовують у своїх етико-естетичних теоріях методологічний принцип ірраціоналізму. (Вибрати правильні відповіді.)

- 1) *К'єркегор*
- 2) *Гегель*
- 3) *Шопенгауер*
- 4) *Достоевський*
- 5) *Хайдеггер*

- 6) *Сковорода*
- 7) *Сартр*
- 8) *Рассел*
- 9) *Марсель*
- 10) *Джемс*.

8. Як ставитися до ворога, до недобрих, злих людей? Карати? Боротися? Виявляти терпимість і гуманність? Чи, може, любити? (Виділіть серед поданих висловів альтернативні думки, визначте свою позицію щодо них і обґрунтуйте її.)

- 1) *Людина гірша ніж звір, коли вона звір. (Р. Тагор)*
- 2) *Вставайте. Кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю волю окропіте. (Т.Г.Шевченко)*
- 3) *Милувати злих – значить утискувати добрих. (Сааді)*
- 4) *Любити ворога – це означає боротися з його злою одержимістю, боротися за полонену злом людину. (М.М.Пришвін)*
- 5) *Аристотеля карали за те, що він зібрав гроші для недоброї людини. Він відповів: “Я збирав не для людини, а для людяності”. (Діоген Лаертський)*

9. Працівники яких професій (наведених нижче) потребують спеціальних кодексів моралі? (Виберіть потрібні відповіді і поясніть, обґрунтуйте їх.)

- 1) *Медичні професії.*
- 2) *Педагогічні професії.*
- 3) *Військові професії.*
- 4) *Інженерні професії.*
- 5) *Юридичні професії.*
- 6) *Металургійні професії.*
- 7) *Шахтарські професії.*

10. Серед імен українських архітекторів, назвіть споруди які вони проектували:

- 1) *А.Квасов*
- 2) *І.Григорович-Барський*
- 3) *Б.Меретин*
- 4) *Ч.Камерон*

5) *А.Меленський*

Споруди: Собор Різдва у Козельці, собор Юра, палац К.Розумовського в Батурині, церква-ротонда на Аскольдовій могилі.

10. Визначте, що є **основою** музичної образності, а що є **засобом** виразності, серед нижченазваних понять:

- 1) *Інтонація*
- 2) *Звук*
- 3) *Мелодія*
- 4) *Гармонія*
- 5) *Поліфонія*
- 6) *Ритм*
- 7) *Композиція.*

11. Розподіліть чуття людини на дві групи: **зовнішні** і **внутрішні**. Чуття:

- 1) *Любов*
- 2) *Зір*
- 3) *Колективізм*
- 4) *Слух*
- 5) *Ненависть*
- 6) *Дотик*
- 7) *Дружба*
- 8) *Смак*
- 9) *Відданість*
- 10) *Нюх.*

11. Розподіліть художні стилі: **Футуризм; Кубізм; Експресіонізм; Сюрреалізм; Натуралізм; Соцреалізм; Веризм.** За напрямками художньої орієнтації:

- 1) *Формалістичні*
- 2) *Нереалістичні*
- 3) *Реалістичні.*

12. Розподіліть видатних живописців: **С.Далі, Е.Мунк, Ж.Брак, А.Матіс, Р.Магріт, Е.Нольде, Ф.Леже, Р.Дюфі, П.Пікассо, Ж.Руо** за напрямками мистецтва:

- 1) *Фовізм*
- 2) *Кубізм*
- 3) *Експресіонізм*
- 4) *Сюрреалізм.*

13. Розподіліть за двома основними родами музики **вокальним і інструментальним** наступні жанри:

- 1) *Романс*
- 2) *Кантата*
- 3) *Ораторія*
- 4) *Опера*
- 5) *Пісня*
- 6) *Соната*
- 7) *Сюїта*
- 8) *Прелюдія*
- 9) *Ноктюрн*
- 10) *Варіації*
- 11) *Концерт*
- 12) *Симфонічна фантазія*
- 13) *Симфонія*

14. Зробіть розподіл відомих вам кінофільмів за жанрово-родовою структурою:

- 1) *Художній (ігровий)*
- 2) *Документальний*
- 3) *Науково-популярний*
- 4) *Анімаційний.*

15. Основу літератури складають три її роди, кожен з яких формує власну жанрову структуру. Розподіліть відомі вам літературні твори за наступними родами:

- 1) *Епос*
- 2) *Лірика*
- 3) *Драма.*

16. Хто із мислителів розділив мистецтво на:

- 1) *Механічне*
- 2) *Естетичне*
- 3) *Приємне естетичне*
- 4) *Витончене естетичне.*

Г.Гегель, І.Кант, Г.Лессінг, Ф.Шеллінг, К.Маркс.

17. Хто із мислителів запропонував розглядати зміст будь-якого твору як єдність п'яти елементів:

- 1) *Багатство*
- 2) *Велич*
- 3) *Істинність*
- 4) *Ясність*
- 5) *Достовірність*

А.Дюрер, Н.Буало, Ж.Мольєр, Р.Декарт, О.Баумгартен, І.Кант.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Вивчення курсу “Етика та естетика” передбачає, що морально-естетичний світогляд сучасної людини формується шляхом вивчення великого концептуально-тематичного матеріалу, етико-естетичних досягнень різних культур і цивілізацій у вигляді комплексу моральних та естетичних ідей. Процес вивчення курсу “Етика та естетика” варто починати з переліку питань і тем, списку рекомендованої літератури. Опрацьовуючи відбірку літератури з кожної теми, слід звернути увагу на ключові поняття теми, які подано в короткому термінологічному словнику. Певний час належить виділити для ознайомлення з першоджерелами. Опановуючи напрямки і національні основи морально-естетичного мислення східних та західних народів, слід прагнути до вироблення власного погляду на спільне та відмінне в етико-

естетичних ідеях, концепціях та творчих здобутках мислителів з різних епох, цивілізацій, країн.

Незалежно від обраного фаху чи виду діяльності ціннісна вага професіоналізму завжди буде зростати пропорційно до ділової етики та культури суб'єкта. Вивчаючи етику ділового спілкування ви вчитесь не лише творчо мислити, користуватися критеріями моралі, а й завжди залишатися апологетом вищої правильності. У цьому і полягає смисл вимог до розуміння студентом основних принципів і законів етики ділового спілкування, які виробили і нагромадили передові філософські науки – етика та естетика.

Контрольна робота – самостійно побудований процес вивчення етико-естетичної проблематики, який включає наступні моменти:

- Вибір теми;
- Ознайомлення з відповідною літературою;
- Ведення конспектів з окремих питань;
- Синтез усіх етапів праці у вигляді завершеного дослідження.

Для цього необхідно скласти план контрольної роботи, який повинен включати в себе:

1. Вступ.
2. Основну частину.
3. Висновок.
4. Список використаної літератури.

Загальний обсяг контрольної роботи складає 11-15 сторінок друкованого або написаного від руки тексту.

У **вступі** розкривається задум автора, тобто основна мета контрольної роботи та її завдання, актуальність даної проблеми, практична значущість питань, які привернули увагу студента.

В **основній частині** йдеться про найважливіші принципи, категорії і закони правильного етико-естетичного мислення, розкривається зміст основних форм естетичної свідомості, складність всіх форм етики ділового спілкування.

Наводяться приклади ідейних систем з етико-естетичної проблематики та творчих поглядів мислителів тощо.

У **висновках** роботи дається узагальнення автора з обраної ним теми. Слід робити посилання на наукові джерела, записуючи назву мовою оригіналу та вказуючи кількість сторінок, а перед тим – назву видавництва, місто та рік видання.

Теми контрольних робіт для студентів.

1. Предмет етики.
2. Завдання етики.
3. Мораль як соціальний феномен.
4. Особливості етики різних народів.
5. Звичаї і етика.
6. Загальнолюдська мораль.
7. Добро і зло у міжлюдських стосунках.
8. Справедливість та її межі.
9. Правило Тальйону (справедливість відплати).
10. Гедонізм та його критерії.
11. Діловий етикет: визначення, структура.
12. Такт, безтактність в діловому спілкуванні.
13. Механізми сприймання людини: ідентифікація, рефлексія, стереотипізація.
14. Мовний етикет і мовна етикетна поведінка.
15. Культура підготовки й стратегії проведення переговорів.
16. Етика дистантного спілкування: телефон, телекс, факс тощо.
17. Етикет у локальних комп'ютерних мережах та мережі Інтернет.
18. Принципи та норми моральної поведінки керівника.
19. Імідж ділової людини.
20. Предмет естетики.
21. Вклад Піфагора в розвиток естетики.
22. Принцип “золотого перетину” в естетиці.
23. Вклад Сократа в естетику.
24. Принцип калокагатії в естетиці.
25. Вклад Платона в естетику.

26. Вклад Аристотеля в естетику.
27. Принцип “мімезису” в естетиці.
28. Канон в естетиці.
29. Гедонізм в естетиці.
30. Антропоморфізм в естетиці.
31. Дизайн як естетичний феномен.
32. Професійне мистецтво, як естетична діяльність.
33. Народне мистецтво, як естетична діяльність.
34. Фольклор, як естетична діяльність.
35. Ідеал в естетиці.
36. Естетичне почуття..
37. Категорія естетичного смаку.
38. Художній смак і естетика.
39. Індивідуальний смак і естетика.
40. “Гармонія”, як естетична категорія.
41. “Середина”, як основа естетики Аристотеля.
42. “Міра”, як естетична категорія.
43. “Прекрасне”, як естетична категорія.
44. “Потворне”, як естетична категорія.
45. “Трагічне”, як естетична категорія.
46. “Комічне ”, як естетична категорія.
47. Зміст і форма в мистецтві.
48. Естетика давньогрецької цивілізації.
49. Образ людини в античному мистецтві: мотив Аполлона та Діоніса.
50. Сутність романського світосприйняття.
51. Готичне розуміння краси.
52. Естетична свідомість Київської Русі.
53. Основні принципи естетики Відродження.
54. Піднесене і трагічне у високому Відродженні.
55. Класицизм, як “логіка краси”.
56. Бароко, як “експресія почуттів”.
57. Особливості українського бароко.
58. Рококо і його особливості.
59. Романтичний тип краси.
60. Імпресіоністичне розуміння прекрасного.

61. Символізм у західноєвропейському мистецтві.
62. Архетипи та універсалії української ментальності.
63. Українська культура: між Сходом і Заходом.
64. Естетика символізму.
65. М.К.Реріх в естетиці універсалізму.
66. Художня творчість як вид естетичної діяльності.
67. Талант і майстерність.
68. Талант і геній.
69. Проблема свободи творчості.
70. Натуралізм і формалізм в мистецтві.
71. Естетична культура особи.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛКУ

1. Філософський характер науки етики.
2. Предмет етики.
3. Структура етики.
4. Функції моралі.
5. Типологія категорій етики.
6. Мораль та інші форми суспільної свідомості.
7. Основні концепції походження моралі.
8. Гуманізм: основні засади й принципи: історія й сучасність.
9. Основні ознаки моралі.
10. Визначальні риси античної етики.
11. Платонівське "царство ідей". Характер етики Платона.
12. Моральна теорія Аристотеля.
13. Моральні засади християнства.
14. Раціоналістичний характер розвитку ново часової етики.
15. Моральні цінності протестантизму й культури Реформації.
16. Особливості етики Середньовіччя.
17. Мораль Просвітництва.
18. Етика Канта.
19. Моральні уявлення в культурі Відродження.
20. Предмет етики ділового спілкування.
21. Управлінська етика: поняття, принципи, значення.
22. Мораль, моральність, етика: суспільний контроль і норми спілкування.

23. Вплив моральних норм на ділове спілкування.
24. Діловий етикет: визначення, структура.
25. Такт, безтактність в діловому спілкуванні.
26. Механізми сприймання людини: ідентифікація, рефлексія, стереотипізація.
27. Мовний етикет і мовна етикетна поведінка.
28. Культура підготовки й стратегії проведення переговорів.
29. Етика дистантного спілкування: телефон, телекс, факс тощо.
30. Етикет у локальних комп'ютерних мережах та мережі Інтернет.
31. Принципи та норми моральної поведінки керівника.
32. Імідж ділової людини.
33. Естетика як наука.
34. Предмет естетики.
35. Становлення естетичних уявлень в історико-філософській перспективі.
36. Структура естетичної свідомості.
37. Взаємодія естетики з іншими формами культурної реальності.
38. Основні категорії естетики: "гармонія", "міра", "прекрасне", "потворне", "піднесене", "героїчне", "низьке", "трагічне", "комічне".
39. Мистецтво ХХ століття. Основні напрями та ідеї: фовізм, кубізм, футуризм, абстракціонізм, експресіонізм, сюрреалізм.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

ЕТИКА

- 1. Аксиологія** – теорія , яка розглядає філософські питання моральних цінностей.
- 2. Альтруїзм** – моральний принцип, котрий передбачає подавлення власного егоїзму, безкорисне служіння людям, готовність пожертвувати своїми інтересами на користь інших.
- 3. Аморалізм** – моральний принцип, який обґрунтовує нігілістичне ставлення до суспільним, і в першу чергу до

загальнолюдських , норм моралі та проголошує аморальність законним способом поведінки людини.

4. **Атараксія** – категорія давньогрецької етики, яка характеризує стан непохитності, душевного спокою.
5. **Благо** – загальне поняття, котре використовується для позначення позитивної цінності предметів та явищ.
6. **Благодіяння** – дія, яка має позитивне моральне значення, оцінене моральним світоглядом як добро.
7. **Ввічливість** – моральна властивість, яка характеризує поведінку людини, для якої повага до людей стала повсякденною нормою поведінки.
8. **Волюнтаризм** – в моралі – суб’єктивістський принцип розуміння діяльності, згідно якого людина повинна здійснювати свій моральний вибір незалежно від соціальних законів і суспільних норм, “вільно” визначати свою моральність.
9. **Вибір моральний** – акт моральної діяльності, яка виражається у свідомому виборі певної лінії поведінки або конкретного варіанту вчинка, коли людина людина самостійно повинна прийняти моральне рішення.
10. **Гедонізм (грец. - насолода)** – спосіб обґрунтування моралі та її природи та цілей.
11. **Гуманізм** – принцип світогляду, в основі якого лежить переконання в безмежних можливостях людини і його здібності до вдосконалення, захист свободи особистості та ідея про право людини на щастя.
12. **Демагогія** – це дія, яка направлена на оволодіння свідомістю мас в ім’я власних корисних цілей за допомогою аморальних цілей.
13. **Деонтологія** – розділ етики, в якому розглядаються проблеми обов’язку.
14. **Ієзуїтизм** – антигуманістична система моральних принципів, яка виникає всередині закритої групи, касти.
15. **Інтуїтивізм** – напрямок в етиці, який твердить, що моральні поняття неможливо обґрунтувати за допомогою розуму і досвіду.

- 16. Категоричний імператив** – осн. Категорія етики Канта; сформульований ним моральний закон.
- 17. Квієтизм** – пасивно-споглядальне відношення до добра і зла як прояв волі Бога, відмова від бажань, прийняття будь-якої долі.
- 18. Легалізм** – поняття, яке часто використовується в історії етики для позначення такої поведінки людей, яка тільки зовні нагадує суспільноприйнятні моральні вимоги, але не відповідає істинному духу моральності.
- 19. Меліоризм** – точка зору на співвідношення добра і зла в процесі розвитку світу, яка намагається подолати крайності оптимізму та песимізму.
- 20. Мораль** – предмет вивчення етики; форум суспільного світогляду, суспільний інститут, який виконує функції регулювання поведінки людини.
- 21. Нігілізм** – принцип, який характеризує відношення людини до моральних цінностей суспільства; позначає заперечення загальних для всіх норм, принципів та ідеалів, невизнання будь-яких суспільних авторитетів.
- 22. Нормативна етика** – складова частина етики, яка вирішує проблеми смислу життя, призначення людини, зміст морального обов'язку людини, обґрунтовуються моральні принципи та норми.
- 23. Оцінка** – схвалення чи осудження моральною свідомістю різних явищ соціальної дійсності .
- 24. Патріотизм** – суспільний та моральний принцип , який характеризує відношення людей до своєї країни, яке проявляється як любов до батьківщини.
- 25. Песимізм** – погляди, згідно яких у світі панує зло, людина приречена на страждання і майбутнє не обіцяє нічого гарного.
- 26. Пуританство** – спосіб життя, для якого властива строгість моралі, аскетичні обмеження потреб, протест проти будь-якої розкоші і патріархальне ставлення до питань сім'ї та шлюбу.

27. Ригоризм – різновид формалізму в моралі; моральний принцип, який характеризує спосіб виконання вимог моральності, який полягає у незаперечному дотриманні певних моральних норм.

28. Скептицизм – погляди на людину, які принижують її моральні можливості, заперечують її моральну дієздатність.

29. Совість – категорія етики, яка характеризує здібність особи здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки і контролювати їх дотримання.

30. Сором – прояв самосвідомості особи, моральне почуття, в якому людина виражає осуд своїх дій, мотивів і моральних якостей.

31. Теодицея – виправдання Бога стосовно допущеного ним зла на землі.

32. Утилітаризм – етична теорія, яка бачить джерело моральності не у соціально-історичних законах, а в “природі людини” , в її природному прагненні відчувати насолоди і уникати страждання.

33. Фарисейство – моральна якість, яка полягає у формальному показовому виконанні моральних правил.

34. Феліцитологія – вчення про досягнення щастя.

35. Філантропія (грец. - людинолюбство) – благодійність як форма прояву гуманізму.

36. Цінності – одна із форм моральних відносин суспільства.

37. Цинізм – моральна якість, яка характеризує негативне ставлення до культури суспільства, до його духовних та моральних цінностей.

ЕСТЕТИКА

1. Авангардизм – рух в світовому мистецтві ХХ ст

2. Академізм – напрямок в образотворчому мистецтві , який характерний для європейських художніх шкіл ХVІ – ХІХ ст. А. Виник в Італії.

3. Алгоритм – один із художніх прийомів, зміст якого полягає в тому, що абстрактна думка чи явище

- виступають у творах мистецтва у формі конкретного образу.
4. **Ампір** – пізній класицизм доби Наполеона.
 5. **Бароко** – художній стиль в європейському мистецтві к. XVI – сер. XVIII ст. Зарод. в Італії.
 6. **Гармонія** – уявлення про цілісність і досконалість організації естетичного об'єкта.
 7. **Героїчне** – естетична категорія, яка характеризує естетичну цінність вчинків, дій та діяльності окремої особи, народу чи суспільства, які мають важливе значення для життя суспільства, держави чи всього людства.
 8. **Гіпербола** – стилістичний художній прийом (засіб), за допомогою якого перебільшуються властивості предмета або ж явища.
 9. **Готика** – стиль в мистецтві пізнього європейського середньовіччя (XII –XIV ст.).
 10. **Графіка** – різновид образотворчого мистецтва , в якому завдання образного відтворення вирішуються за допомогою малюнка.
 11. **Гротеск** – худож. прийом, який отримав свою назву від орнаментів, які знайшли під час розкопок давньоримських гротів. Його завдання викликати здивування, сміх, вразити уяву за допомогою деформації, фантастичної комбінації різних предметів і явищ, єднання непеєднаного.
 12. **Декаденство** – термін для позначення занепаду в мистецтві.
 13. **Драматичне** – естетична категорія систем нового та новітнього часів , яка відтворює напружене протиборство різних сил, тенденцій сторін у взаємозв'язках людини з природою, в житті суспільства та особи, а також форми емоційного переживання і художнє відтворення цієї боротьби.
 14. **Живопис** – вид образотворчого мистецтва, в якому завдання образного відтворення і пізнання явищ та

- предметів об'єктивної дійсності вирішуються за допомогою кольору.
15. **Ідеал естетичний** – історично конкретне , чуттєве уявлення або поняття про прекрасне.
 16. **Ідилічне** – літературно естетичний термін, який позначає художню ідеалізацію простого способу життя, близького до природного.
 17. **Імажинізм** – один із багатьох на поч ХХ ст. напрямків декадентського мистецтва, який сформувався в Росії на поч 1919 р.
 18. **Імпресіонізм** – напрямок в мистецтві , який найбільше проявився в французькому живописі 70 – 90 рр. ХІХ ст. (К.Моне, О.Ренуар, Е. Дега, та ін.).
 19. **Інтуїтивізм** – ідеалістичний напрямок, який абсолютизує інтуїцію.
 20. **Іронія** – різновид комічного, а також спосіб створення комічного образу.
 21. **Калакагогія** – термін античної естетики , який позначає гармонію зовнішнього та внутрішнього та є умовою краси людини.
 22. **Канон** – система правил та норм в мистецтві, яка є пануючою в певний час, або в певному художньому напрямку.
 23. **Катарсис** – термін античної естетики , який слугував для пояснення одного із сутєвих моментів естетичного впливу мистецтва на людину.
 24. **Кіч** – відсутність смаку в літературі та мистецтві.
 25. **Класицизм** (від. латин. classicus – освічений) – напрямок в літературі та мистецтві. Кін. ХVІІ – поч ХІХ ст. Виник у Франції.
 26. **Комічне** – естетична категорія, яка відтворює життєві явища, характеризуючи внутрішні протиріччя, які не відповідають тому, чим вони є насправді.
 27. **Композиція** – спосіб побудови художнього твору.
 28. **Красота** – категорія естетики, яка поряд з категорією прекрасне відображає такі естетичні

- властивості предметів і явищ дійсності, гармонійність, досконалість, упорядкованість.
29. **Кубізм** – модерністська формалістична течія в образотворчому мистецтві, яка виникла на поч. ХХ ст.
 30. **Ліричне** – термін, котрий позначає утвердження в мистецтві цінності піднесених емоційних переживань особи.
 31. **Маньєризм** - напрямок в художній культурі Італії ХVІст., як результат кризи гуманістичного мистецтва Відродження.
 32. **Міра** – естетична категорія, яка відображає значущість якісно-кількісної визначеності та цілісності предметів, явищ і процесів об'єктивного світу.
 33. **Метафора** – худож. прийом, побудований на подібності явищ дійсності.
 34. **Мимезис (з грец. Mimesis – відтворення)** – в античній естетиці основний принцип творчої діяльності митця.
 35. **Низьке** – категорія естетики, яка відображає максимально негативні явища дійсності, властивості суспільного та індивідуального життя.
 36. **Патетичне** – естетична категорія , яка відображає існування явищ, реальних та художніх , в яких в яскравій , діяльній формі виражається певний пафос.
 37. **Поп-арт** – напрямок сучасного модерністського мистецтва, який видає предмети промислового виробництва за художні твори.
 38. **Прекрасне** – естетична категорія, виступає як синонім естетичного.
 39. **Примітивізм** – формалістична течія в образотворчому мистецтві кін. ХІХ – поч. ХХ ст. , яке навмисно стилізує художні форми первісного мистецтва, мистецтва культурно відсталих народів, народної творчості, дитячого розуму.
 40. **Романтизм** – художній напрямок в мистецтві європейських країн, який сформувався в кінці ХVІІІ –

- поч. ХІХ ст. Для Р. характерний різкий розкол, розрив, несумісність ідеалу та дійсності.
41. **Сентименталізм** – течія в європейському мистецтві кін. ХVІІІ – поч ХІХ ст., виник як реакція на раціоналістичне мистецтво класицизму.
 42. **Символізм** – напрямок в мистецтві кін. ХІХ – поч. ХХ ст, який продовжував традиції декадентської поезії.
 43. **Скульптура** – різновид образотворчого мистецтва.
 44. **Сюрреалізм** – напрямок мистецтва модернізму, який сформувався у Франції в 1924 р. в результаті друку “Маніфесту сюрреалізму”, закликаю чого до художньої творчості без контролю розуму.
 45. **Ташизм** – одна із гілок абстракціонізму.
 46. **Трагедія** – один із різновидів театрального мистецтва та літературно-драматичної творчості.
 47. **Трагічне** – категорія естетики, яка відображає наявність глибоких об’єктивних протиріч у боротьбі людини з природою, в сутичках протилежних суспільних сил, в діяльності та внутрішньому світі особи.
 48. **Фабула** – послідовність подій твору в їх логічних причинно-наслідкових зв’язках.
 49. **Юмор (укр. Гумор)** – особлива форма комічного.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Апресян Р.Г., Гусейнов А.А. Етика. - М., 1998.
2. Аристотель. Поетика. - К., 1967.
3. Аристотель. Никомахова етика. // Соч. в 4 т. - М., 1976 -83.
4. Гусейнов А..А., Иррлицц Г. Краткая история этики. - М., 1987.
5. Естетика. Підручник. // Л.Т. Левчук, Д.Ю. Кучернюк, В.І. Панченко. -К., 1997.
6. Етика ділового спілкування (Чмут Г.К., Чайка Г.П. й ін.). - К., 2003.
7. Етика. Навч. посібник. (Аболіна Т.Г., Єфіменко В.В. та ін.) - К., 1992.

8. Иванов В.Г. История этики Древнего мира. - СПб., 1997.
9. Иванов В.Г. История этики средних веков. - Л., 1984.
10. Культура ділового спілкування. - К., 2000.
11. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття. - К., 1997.
12. Левчук Л. Психологія: історія, теорія, мистецька практика. - К.: Либідь, 2002.
13. Малахов В.А. Етика: курс лекцій. - К., 2000.
14. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли. – М., 1978.
15. Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. - К., 2003.

Додаткова література:

16. Аболина Т.Г. Исторические судьбы нравственности: философский анализ нравственной культуры. - К., 1992.
17. Августин. Исповедь. - М., 1991.
18. Барт Р. Избранные работы. Семиотики. Поэтика. - М., 1989.
19. Библер С. Нравственность. Культура. Современность. // Этическая мысль: научно-публицистические чтения. - М., 1990.
20. Борев Ю.Б. Художественные эпохи и направления в искусстве прошлого.// Эстетика. - М., 1988.
21. Гегель Г.В.Ф. Эстетика: В 4 т. - М., 1969.
22. Гольдентрихт С.С. О природе эстетического творчества. - М., 1977.
23. Дробницкий О.Г. Понятие морали: историко-критический очерк. - М., 1974.
24. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування. - К., 1997.
25. Иванов В.П. Человеческая деятельность - познание - искусство. - К., 1977.
26. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. К., 1974.
28. Кучерюк Д.Ю. Эстетика праці. - К., 1984.
29. Лессинг Г. Лаокоон. О границах живописи и поэзии. - М., 1957.
30. Лифшиц М.А. Поэтическая справедливость. Идея эстетического воспитания в истории общественной мысли. - М., 1993.
32. Степаненко В.Ф. Етика (збірник завдань). – К., 1998.

33. Скрипник А.П. Моральное зло в истории этики и культуры. - М., 1992.
34. Ціннісні орієнтації: аналіз соціально-філософських концепцій Заходу 80-90-х років. - К., 1995.
35. Шіллер Ф. Естетика. Мистецтво. - К., 1974.